

Virna Karlič (Zagreb)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet

vkarlic@ffzg.hr

**(Ne)određenost u
južnoslavenskim jezicima**

Gostujuće predavanje
Graz, 12. 4. 2016.

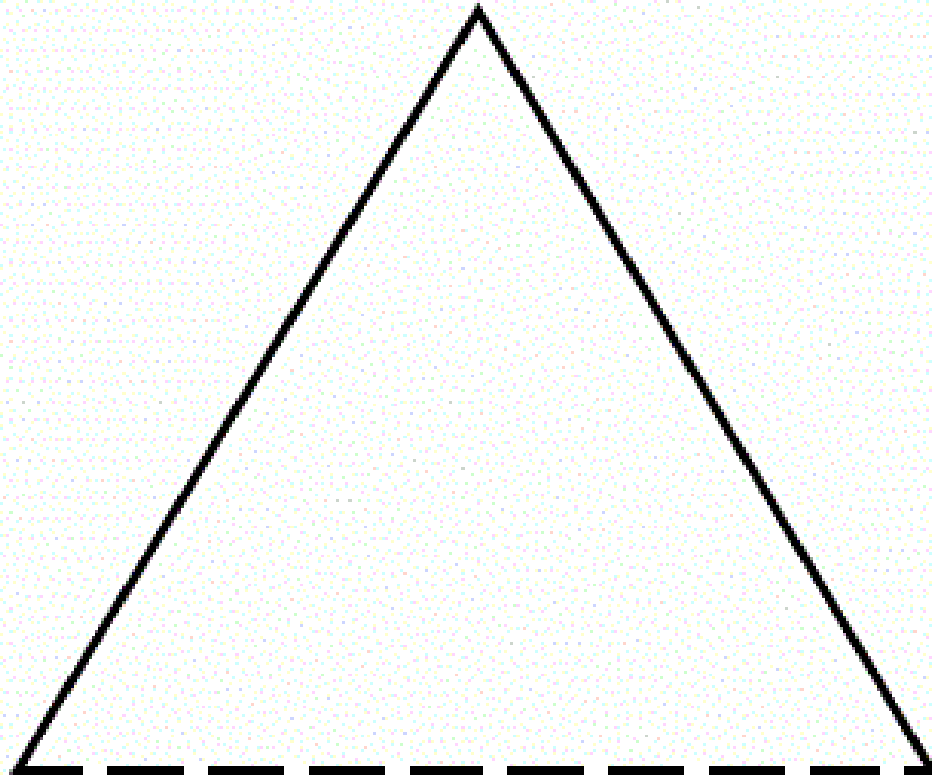
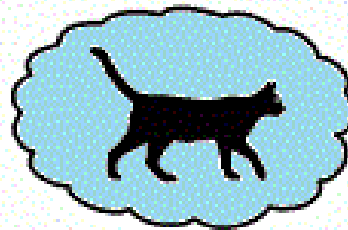
SADRŽAJ PREZENTACIJE

- Što je (ne)određenost?
- (Ne)određenost: obilježja
 - referencijalnost, specificiranost, poznatost, jedinstvenost, lokatabilnost, generičnost
- Primarna (ne)određenost
 - tipologija
 - istočnojužnoslavenski jezici
 - zapadnojužnoslavenski jezici

ŠTO JE (NE)ODREĐENOST?

- kategorija (ne)određenosti → odnos sudionika govornog događaja prema **referentu** imenice u iskazu
- semantičko-pragmatička kategorija (univerzalna)
- morfološka kategorija (jezično specifična)
- primarna (ne)određenost
- sekundarna (ne)određenost

KONCEPT

'mačka'

SIMBOL (LEKSEM)

REFERENT

ŠTO JE (NE)ODREĐENOST?

Referencijalnost

- referencijalan imenski izraz je onaj izraz kojim se neki realan predmet izdvaja iz klase kojoj pripada, kao i od ostalog dijela stvarnosti
- *Nahranio sam mačku.* [+ ref.]
- *Volio bih imati mačku.* [- ref.]

ŠTO JE (NE)ODREĐENOST?

- „Neodređeni oblik pridjeva stoji uz neodređeni predmet iskazan imenicom, tj. uz predmet koji je sugovornicima u komunikaciji nepoznat, a određeni oblik – uz određeni predmet, tj. uz predmet koji je sugovornicima u komunikaciji poznat.”

(Silić i Pranjković, 2007)

ŠTO JE (NE)ODREĐENOST?

- „Treba otkriti prototipna obilježja određenih i neodređenih imenskih izraza, a zatim stvoriti odgovarajući pojmovni aparat i teorijsko-metodološki model da bismo opisali ovu kategoriju.” (Chesterman 1978)
- „Koncept određenosti i neodređenosti je na intuitivnoj razini vrlo jednostavan. Međutim, teorijski gledano, semantičko-pragmatički koncept određenosti i neodređenosti iznimno je kompleksne prirode.” (Nguyen Thu 2005)

ODREĐENOST: OBILJEŽJA

*Nahranio sam **mačku**.*
*I fed **the cat**.*

+ referencijalnost
+ specificiranost

+ poznatost

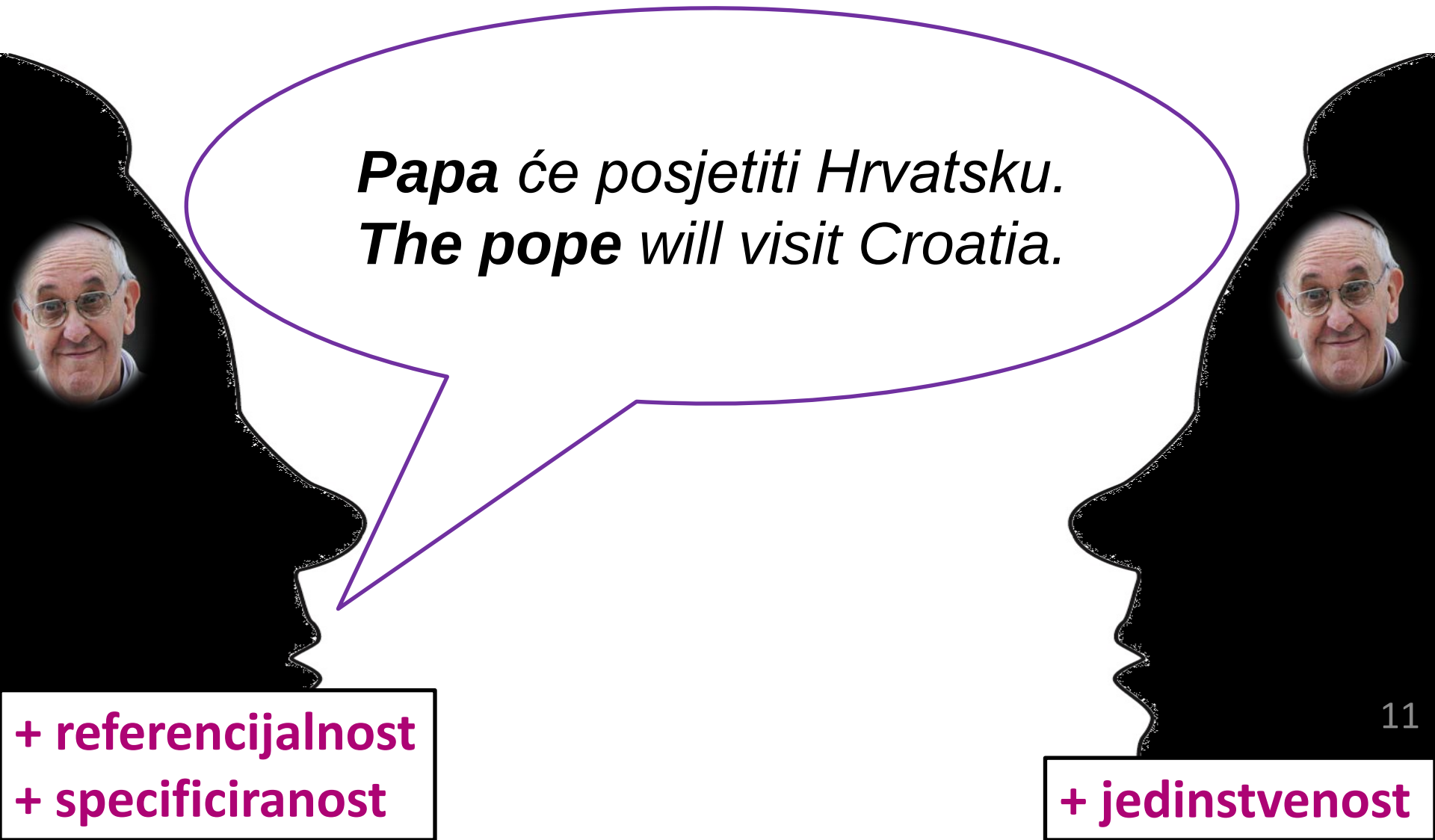
SPECIFICIRANOST

- specificiranost je pojam koji označava govornikov odnos prema referentu imenskog izraza
- **specificiranost** - govorniku je poznat identitet referenta
- **nespecificiranost** - govorniku je nepoznat identitet referenta

VRSTE POZNATOSTI

- neposredna situacijska poznatost
- neposredna tekstualna poznatost
- posredna situacijska poznatost (prepoznatljivost)
- posredna tekstualna poznatost (prepoznatljivost)

ODREĐENOST: OBILJEŽJA

*Papa će posjetiti Hrvatsku.
The pope will visit Croatia.*

+ referencijalnost
+ specificiranost

+ jedinstvenost

JEDINSTVENOST

- **jedinstvenost** referenta podrazumijeva njegovu određenost
- **inkluzivnost** - jedinstvenost zbira kao cjeline
- *Zaboravio sam svoje ključeve.*
- *Pometi lišće u dvorištu.*

ODREĐENOST: OBILJEŽJA

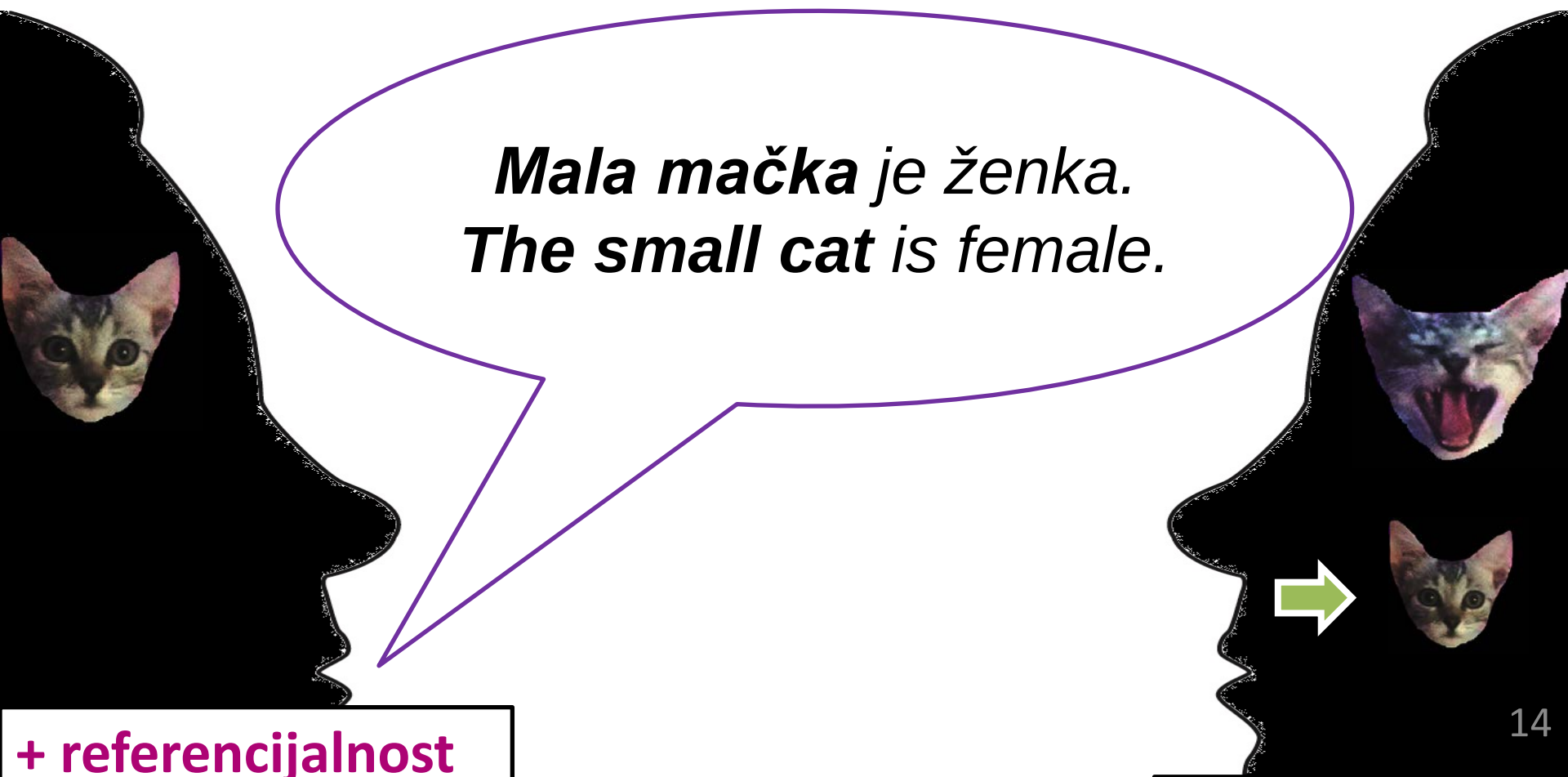

*Kažu da je **Šiljo** pas.
They say that **Goofie** is a
dog.*

+ referencijalnost
+ specificiranost

+ jedinstvenost

ODREĐENOST: OBILJEŽJA

*Mala mačka je ženka.
The small cat is female.*

+ referencijalnost
+ specificiranost

+ lokatabilnost

LOKATABILNOST

- **zajednički referentni skup** – govornikovo i sugovornikovo zajedničko znanje o referentu označenom određenim imenskim izrazom - skup mogućih referenata
- **lokatabilnost** - mogućnost lociranja odgovarajućeg referenta u zajedničkom referentnom skupu (od strane sugovornika)

ODREĐENOST: OBILJEŽJA

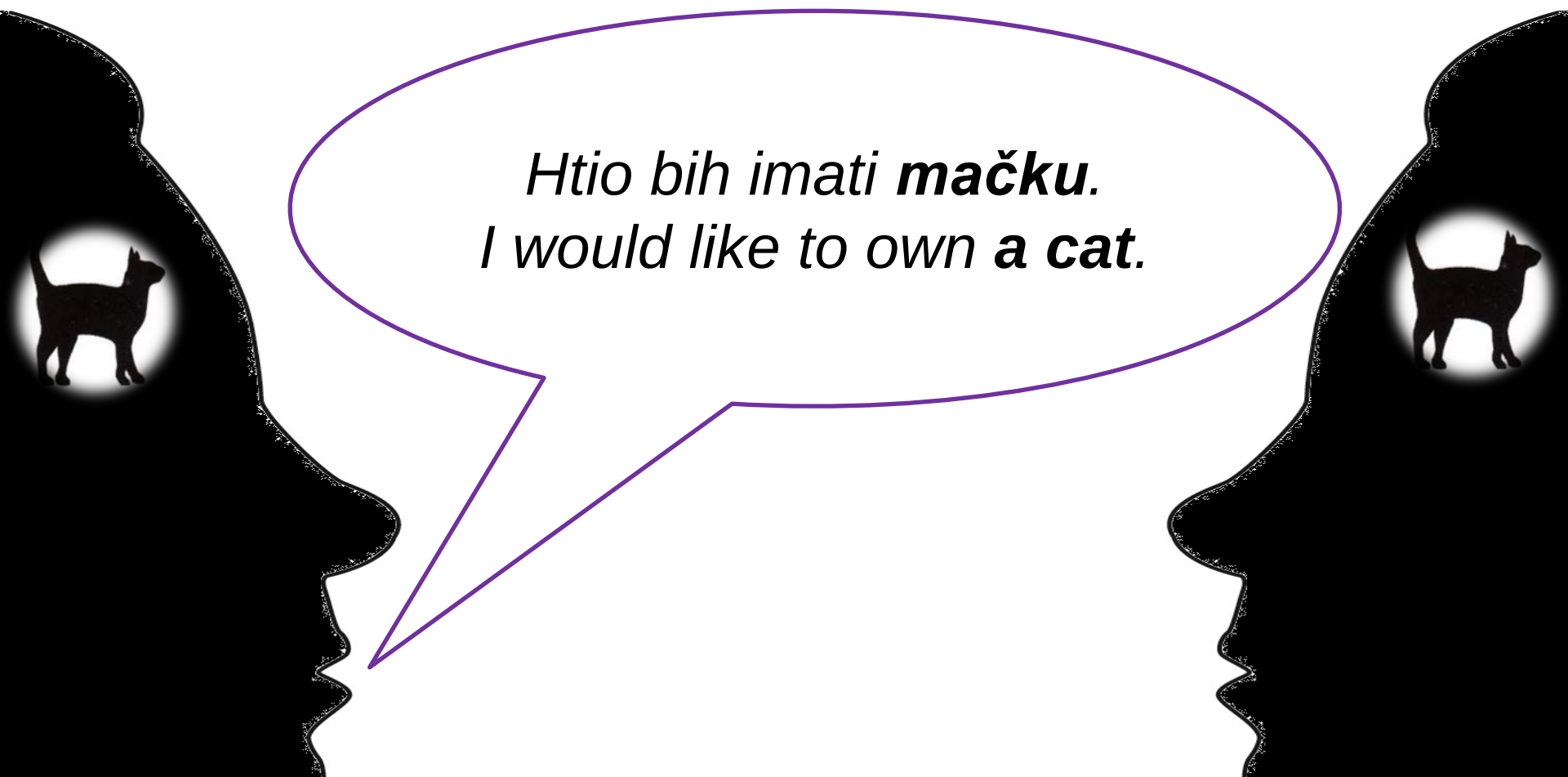
***Mačke su gipke.
Cats are flexible.***

**+ generičnost
? referencijalnost**

GENERIČNOST

- imenski izrazi u generičkoj upotrebi označavaju cijelu klasu entiteta, a njihova je funkcija iskazivanje generalizacija o cijeloj klasi kao cjelini
- Krava je domaća životinja.
- +/- referencijalnost, - specificiranost
- rubni slučaj određenosti

NEODREĐENOST: OBILJEŽJA

*Htio bih imati **mačku**.*
*I would like to own **a cat**.*

NEODREĐENOST: OBILJEŽJA

*Imam mačku.
I have a cat.*

+ referencijalnost
+ specificiranost

- poznatost

NEODREĐENOST: OBILJEŽJA

***Mačka** mi je bolesna.
My **cat** is sick.*

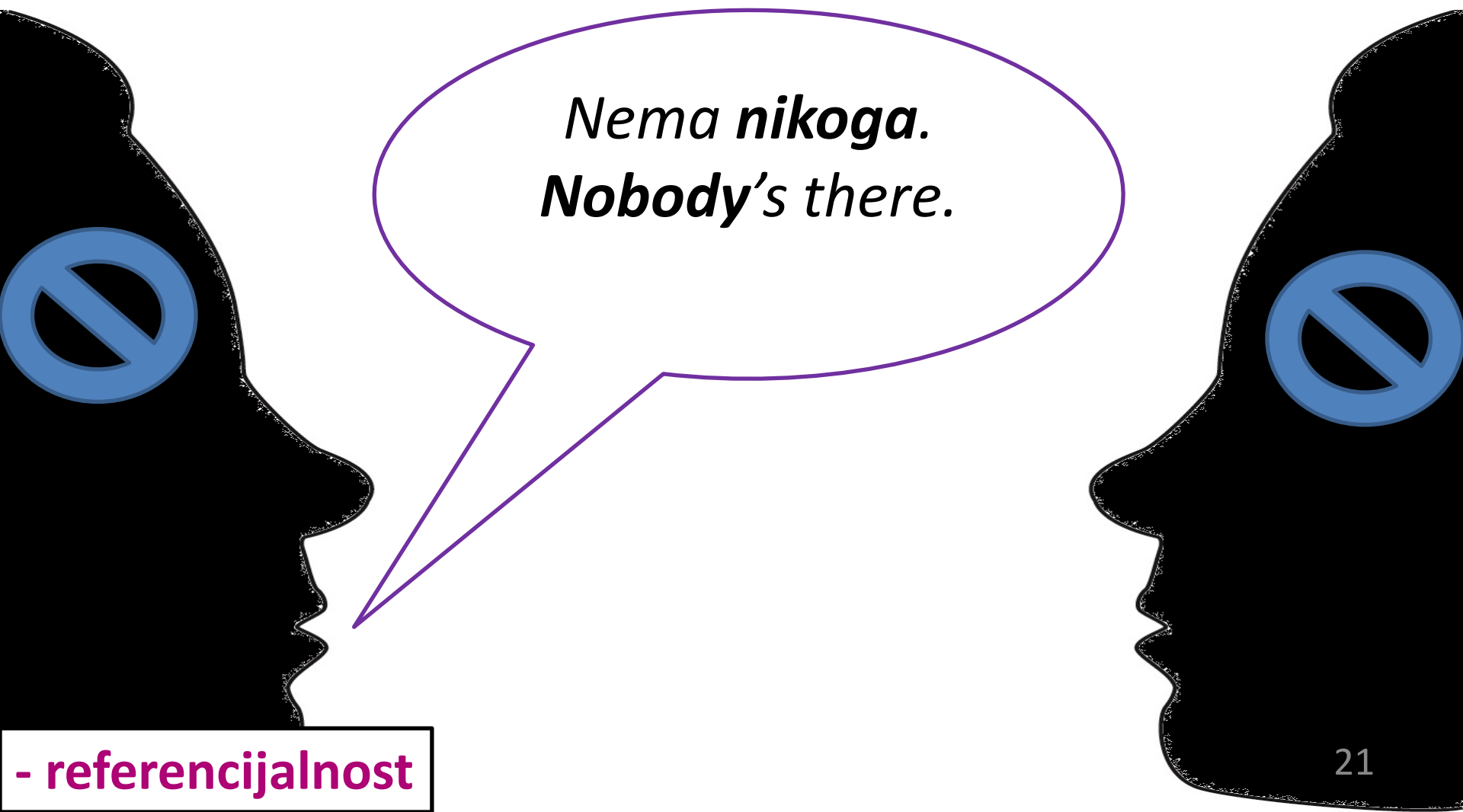

+ referencijalnost
+ specificiranost

- lokatabilnost

NEODREĐENOST: OBILJEŽJA

A diagram featuring two black silhouettes of human heads in profile, facing each other. Each silhouette has a blue circle with a diagonal slash (a prohibition or 'no' symbol) on its forehead. A purple speech bubble originates from the mouth of the left silhouette and points towards the center of the image. Inside the speech bubble, the text 'Nema nikoga. Nobody's there.' is written in a black, sans-serif font.

Nema nikoga.
Nobody's there.

- referencijalnost

PRIMARNA (NE)ODREĐENOST

- markiranje (ne)određenosti članom
- većina jezika nema primarnu određenost
- **samo određeni član** (mak. *женама* [+određenost] : *жена* [-određenost])
- **određeni i neodređeni član** (eng. *the woman* [+određenost] : *a woman* [-određenost])
- **jezična specifičnost**
- eng. *I like ø movies.* / španj. *Me gustan las películas.*

PRIMARNA (NE)ODREĐENOST U JSL JEZICIMA

- u prošlosti se u baltoslavenskim jezicima iskazivala posebnim pridjevskim oblicima (pridjev + odnosna zamjenica)

	pridjev + zamjenica	složeni pridjev
N	blagъ + i	blagyi
G	blaga + jego	blagajego
D	blagu + jemu	blagujemu

PRIMARNA (NE)ODREĐENOST U JSL JEZICIMA

- slavenski jezici su s vremenom u potpunosti izgubili ili reducirali sustavno razlikovanje određenih i neodređenih pridjeva
- **zapadnojužnoslavenski jezici** – ostaci pridjevske fleksijske indikacije određenosti
- **istočnojužnoslavenski jezici** – u potpunosti izgubljeno (trag: *yбaбuom*)
- pod utjecajem susjednih jezika razvili su postponirani član

ISTOČNOJUŽNOSLAVENSKI JEZICI

- **balkanski jezični savez** – većina jezika ima određeni postponirani član (bugarski, makedonski, albanski, rumunjski)
- u grčkom i balkanskim romskim idiomima pojavljuje se preponirani član
- **rečenična klitika**
- *mak. езеро**то** / сино**то** езеро / длабоко**то**
сино езеро / наше**то** длабоко сино езеро*

ZAPADNOJUŽNOSLAVENSKI JEZICI

- jesu li nastavci za određene pridjeve u zapadnojužnoslavenskim jezicima primarni markeri određenosti (članovi)?
- nedosljedna distribucija
- sve rjeđa upotreba neodređenih pridjeva
 - kao dio imenskog predikata (*On je mlad.*)
 - idiomatizirani izrazi (*teška srca*)

ZAPADNOJUŽNOSLAVENSKI JEZICI

→ istraživanje: analiza korpusa

- srpski i hrvatski gimnazijski udžbenici iz predmeta *Srpski jezik* i *Hrvatski jezik*
- prevladava duga pridjevska forma (pogotovo u kosim padežima)
- određeni pridjevski oblici pojavljuju se uz određene i neodređene imenice
- neodređeni pridjevski oblici pojavljuju se uz određene i neodređene imenice

ZAPADNOJUŽNOSLAVENSKI JEZICI

→ pridjevski vid (više) ne označava
(ne)određenost imenica - **zašto?**

1) nedosljednost

- markiranje samo onih imenica uz koje stoji pridjev
- nemaju svi pridjevi oba oblika

2) formalni faktori

- eufonija (*lijep/i pozdrav*)
- rekcija – upravljanje prema zamjenici (*Sreo sam nekog lijepog čovjeka.*)

ZAPADNOJUŽNOSLAVENSKI JEZICI

- prije je govornik eksplicitno markirao (ne)određenost imenice
- sada slušatelj na temelju konteksta razaznaje status imenice
- sekundarni markeri (ne)određenosti
- pridjevske pokazne zamjenice
- pridjevske neodređene zamjenice, leksem *jedan*
- druga sredstva

IZVORI I LITERATURA

- Ajdžanović i Alanović 2009: Ајџановић, Милан и Алановић, Миливој. Нормативни и морфосинтаксички статус придевског вида у савременом српском, хрватском и бошњачком језику. U: Tošović, Branko (ur.). *Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen /Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen. Lexik – Wortbildung – Phraseologie*. Wien: LIT. 321–331.
- Chesterman 1991: Chesterman, Andrew. *On Definiteness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lyons 1999: Lyons, Christopher. *Definiteness*. Cambridge: Cambridge University Press.

IZVORI I LITERATURA

- Nguyen Thu 2005: Nguyen Thu, Huong. *Vietnamese Learners Mastering English Articles*. Groningen: University Library Groningen.
- Mirkulovska 2008: Mirkulovska, Milica. *Definiteness in Macedonian with some parallels in Bulgarian*.
http://www.manu.edu.mk/cal/Morpho-syntactic%20similarities/002_Mirkulovska.pdf. Stanje: 5. travnja 2016.
- Pranjković 2000: Pranjković, Ivo. Izražavanje neodređenosti/određenosti imenica u hrvatskome jeziku. U: *Riječki filološki dani*. Zbornik radova 3. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. 343–349.

IZVORI I LITERATURA

- Silić i Pranjković 2007: Silić, Josip i Pranjković. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Stanković 2009: Станковић, Бранимир. О одређености као категорији именица у српском језику. У: *Савремена проучавања језика и књижевности*. књ. 1 Крагујевац: ФИЛУМ. 139–149.
- Trenkić 2004: Trenkić, Danijela. Definiteness in Serbian/Croatian/Bosnian and some implications for the general structure of the nominal phrase. *Lingua*. 114. Portsmouth: University of Portsmouth. 1401–1427.